

מבזקי הארות פסיקה 58 | אוגוסט 2016, 5

בין שומרון לסבסטיה או למי שייכים הממצאים הארכיאולוגיים במוזיאון רוקפלר? בעקבות בג"ץ 3556/16 ארגון עמק שווה נ' רשות העתיקות

יזהר רגב*

1. מבוא.
2. מוזיאון רוקפלר ואוספיו.
3. מעמדם של אוספים ארכיאולוגיים במהלך סכסוך מזוין.
4. טעותם הראשונה של השופטים: מעמד ירושלים לעומת מעמד "הגדה המערבית".
5. הזכות התרבותית-קבוצתית לשמירת הממצאים הארכיאולוגיים.
6. טעותם השנייה של השופטים: בין ספרייה לארץ ישראל ושכנותיה לעתיקות ישראל.
7. ההשלכות לעתיד הסכסוך הישראלי-פלסטיני.
8. סיכום.

1. מבוא

עתירתו של ארגון "עמק שווה" נגד העברתם של הספרייה ושל ממצאים ארכיאולוגיים ממוזיאון רוקפלר למבנה חדש של רשות העתיקות במערב ירושלים, כמעט לא זכתה להתייחסות מעבר לפרסומיו של ארגון "עמק שווה" עצמו.¹ גם שופטי בג"ץ עצמם לא הקדישו זמן רב לעתירה, ודחו אותה פה אחד על הסף בפסק דין קצר הכולל שני עמודים וחצי בלבד. מדבריה של השופטת אסתר חיות, אשר כתבה את פסק הדין, עולה שהיא כלל לא הבינה מדוע הוגשה העתירה. במישור העובדתי השופטים סברו, כי לא רק

* דוקטורנט בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה. ryizhar@yahoo.com. תודה למערכת "המשפט ברשת" ולעו"ד תמר דבורקין על הערותיה המחכימות.

¹ באתר של המפלגה הקומוניסטית הישראלית התפרסמה ידיעה קצרה בנושא: "בג"ץ דחה עתירה והרשה להעביר ממצאים ממוזיאון רוקפלר למערב י-ם" 23.7.2016 maki.org.il/%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%93%D7%97%D7%94-%D7%A2%D7%AA%D7%99%D7%A8%D7%94-%D7%95%D7%94%D7%A8%D7%A9%D7%94-%D7%9C%D7%94%D7%A2%D7%91%D7%99%D7%A8-%D7%9E%D7%9E%D7%A6%D7%90%D7%99%D7%9D-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%96

שלרשות העתיקות יש סמכות להוציא ממצאים ממוזיאון רוקפלר ולנהלם כהבנתה, אלא אף שהיא עשתה זאת בעבר ובצדק, נוכח טענת רשות העתיקות כי מבנה מוזיאון רוקפלר ישן וצפוף מדי. בג"ץ סירב לדון בטענותיו המהותיות של "עמק שווה" על האיסור שחל על העברת הממצאים למערב ירושלים מכוח המשפט הבינלאומי, והסתפק בנימוק שלפיו הדין הפנימי של ישראל, הכולל את חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל, גובר בכל מקרה על הוראות המשפט הבינלאומי.

ברשימה זו אבקש לטעון שבפסק דינו של בית המשפט העליון נפלו מספר טעויות. בית המשפט לא עמד על ההבדל בין מעמדה של ירושלים למעמדם של השטחים הכבושים מחוץ לירושלים, שהם (ולא ירושלים עצמה) מקורם של רוב הממצאים שבמוזיאון רוקפלר. בית המשפט גם לא עמד על ההבדל בין ההסמכה הקבועה בחוק רשות העתיקות ל"ניהול ואחזקה של ספריה מדעית לארכיאולוגיה ולהיסטוריה של ארץ ישראל ושכנותיה"², לבין אחזקה ושינוע פיזי של ממצאים ארכיאולוגיים שמקורם כלל אינו בעבודה מדעית שביצעה רשות העתיקות עצמה, אלא בחפירות ארכיאולוגיות שבוצעו בתקופת המנדט מחוץ לגבולותיה הנוכחיים של מדינת ישראל. אך בעיקר, בג"ץ החמיץ דיון בשאלה המהותית "למי שייכים" הממצאים הארכיאולוגיים שמקורם בגדה המערבית. האם מדובר בחלק מהמורשת של מדינת ישראל, המתיימרת להיות הממשיכה או היורשת של ממלכות ישראל ויהודה המקראיות, על עריהן ההיסטוריות כשילה ושומרון, או שלחלופין, לאור העובדה שמדובר בשטח כבוש שבו חיים כיום תושבים פלסטינים, הממצאים שייכים לפי הדין הבינלאומי לרשות הפלסטינית, והם עשויים לעבור בסופו של דבר לחזקתה במסגרת הסדר קבע בין ישראל לפלסטינים.

אפתח את הרשימה בסקירה קצרה על מוזיאון רוקפלר ועל הממצאים שבמחלוקת, וכן של כללי המשפט הבינלאומי הנוגעים למעמדם של ממצאים ארכיאולוגיים במהלך סכסוך מזוין. מכאן אמשיך לביקורתי על פסק הדין: ההתעלמות של השופטים מההבדל בין ירושלים לשטחי הגדה המערבית, והיעדר הנכונות לנהל דיון על חוקיות הכיבוש והפרקטיקות שלו; ההתעלמות מהזכות התרבותית של הפלסטינים לממצאים הארכיאולוגיים, וההנחה הסמויה שישראל רשאית להמשיך לנהוג בפרקטיקות של "ביזה" ארכיאולוגית מהמאה ה-19 וראשית המאה ה-20; ולבסוף, ההנחה המובלעת, כי בניגוד לציפייה בתקופת הסכמי אוסלו, הסכם קבע בין ישראל לפלסטינים אינו נראה באופק, ולכן אין טעם להיערך אליו.

² ס' 5(ב)(9) לחוק רשות העתיקות, התשמ"ט-1989 (להלן: "החוק").

2. מוזיאון רוקפלר ואוספיו

מוזיאון רוקפלר הוא מבנה ייחודי, לא רק בירושלים, אלא בארץ ישראל המנדטורית כולה. יודגש כבר כאן, כי מדובר במבנה רשמי שהוקם ביזמת ממשלת המנדט הבריטי בשנות השלושים, ולמעשה במבנה התרבות היחיד שהקימו הבריטים בארץ ישראל.³ המבנה תוכנן על ידי האדריכל הבריטי אוסטן הריסון, ששימש כאדריכל ראשי של מחלקת העבודות הציבוריות של שלטון המנדט בשנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת, ותכנן מבנים רבים בארץ ישראל. למרות שממשלת המנדט יזמה את הקמת המוזיאון, היה זה איל ההון האמריקני רוקפלר שמימן את הבנייה לבקשת שלטונות המנדט, ולכן המוזיאון נקרא על שמו.⁴

המבנה תוכנן מראש כמוזיאון לעתיקות ארץ ישראל המנדטורית. כפי שמציינים ברוך וקודיש ושדי, הרקע להקמת המוזיאון היו חפירות ארכיאולוגיות מסיביות שבוצעו בשנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת בארץ ישראל המנדטורית.⁵ אתר בולט שבו נערכו חפירות היה תל-מגידו (הנמצא כיום בתחום מדינת ישראל), אך נוכח מיקומם של רוב האתרים ההיסטוריים בארץ ישראל, בעיקר מתקופת המקרא, רוב החפירות נערכו באתרים הנמצאים במזרח ארץ ישראל המנדטורית (המכונים היום "הגדה המערבית" או "יהודה ושומרון"),⁶ כגון שילה, סבסטיה (שומרון), יריחו ועוד. הבריטים החליטו כי במקום "לייצא" את הממצאים למוזיאונים מעבר לים, ראוי להקים מוזיאון ארכיאולוגי מקומי.⁷ האדריכלות הייחודית של המוזיאון (כמעט הפרט היחיד מהרקע של המוזיאון שאליו נדרשו שופטי בג"ץ) המשקפת מזיגה בין אדריכלות מונומנטלית אנגלית למוטיבים רבים מאדריכלות מוסלמית, משקפת גם את כוונת הבריטים לייצג את המבנה

³ ראו, למשל: דוד קרויאנקר **ירושלים שכונות ובתים – תקופות וסגנונות** 186–187 (1996); יובל ברוך ורחל קודיש ושדי "רקע היסטורי" [למוזיאון רוקפלר ולרשות העתיקות] **אתר רשות העתיקות**

www.antiquities.org.il/article_heb.aspx?sec_id=39&subj_id=156&id=172&module_id=12#as%E2%80%8F

⁴ מחויבותו של רוקפלר למחקר הארכיאולוגי בארץ ישראל החלה עוד במימון החפירות שבוצעו בשנות העשרים על-ידי ארכיאולוגים מאוניברסיטת שיקגו בתל-מגידו. יצוין, כי הממצאים המרשימים ביותר מאותן חפירות מוצגים עד היום ב-Oriental Institute של אוניברסיטת שיקגו, ראו <https://oi.uchicago.edu/museum-exhibits/megiddo-gallery>, ורק יתרת הממצאים נמצאת באוספי מוזיאון רוקפלר. אחזור לנקודה זו בהמשך.

⁵ ראו לעיל ה"ש 3.

⁶ מסיבות פוליטיות רוב האתרים כלולים כיום ב"שטח C", כמשמעם בהסכמי אוסלו.

⁷ כאמור, הדבר לא הפריע, למשל, לחוקרים האמריקניים "לייצא" את הממצאים הטובים ביותר מתל-מגידו למוזיאון בשיקגו.

לכלל תושבי הארץ (שהיו ברובם ערבים מוסלמים). תצוגת הקבע של המוזיאון מבוססת כמעט כולה על החפירות מתקופת המנדט שהוזכרו לעיל. פרט לכך, מצויים במוזיאון מחסן שבו ממצאים רבים נוספים מהחפירות המנדטוריות (רובם כאמור מאתרים בשטחי הגדה המערבית), ו"הספריה הארכיאולוגית" הכוללת יותר מ-100,000 כותרים, שביניהם ספרים עתיקים רבים.

בנוסף לכסף להקמת המוזיאון, תרם רוקפלר גם קרן של מיליון דולר (סכום עצום בזמנו) לאחזקתו השוטפת של המוזיאון. לקראת סוף תקופת המנדט הקימו הבריטים מועצת נאמנים בינלאומית שהופקדה על ניהול המוזיאון, במטרה לשמור על אופיו המיוחד, ובפרט על כספי הקרן. לאחר הכיבוש הירדני של מזרח ירושלים בשנת 1948, הולאמו המוזיאון וכספי הקרן שהקדיש רוקפלר לניהולו. במלחמת ששת הימים (1967) נכבש המוזיאון כחלק מכיבוש ירושלים המזרחית. משרדי אגף העתיקות (שהפך לימים לרשות העתיקות) הועברו למוזיאון, והמוזיאון סונף למוזיאון ישראל. פרט לכך לא חלו במוזיאון או באוספיו שינויים משמעותיים, פרט להעברת המגילות הגנוזות למוזיאון ישראל, וכן (לאחרונה) העברת אוסף המטבעות. כלומר, למרות "תהפוכות הכיבוש" אוספי מוזיאון רוקפלר משקפים, נכון לקיץ 2016, את האוספים הארכיאולוגיים המנדטוריים, אשר לשיטת הבריטים נועדו להישמר כ"מורשת הלאומית" של פלשתינה – ארץ ישראל.

3. מעמדם של אוספים ארכיאולוגיים במהלך סכסוך מזוין

למרות שהמשפט הבינלאומי כולל הוראות ברורות בדבר חובתו של כובש להגן על המורשת התרבותית של מדינה נכבשת, הוראות שמקורן באמנת האג משנת 1907,⁸ ואשר גובשו לאמנה ספציפית בשנת 1954,⁹ הוראות אלו זכו להתייחסות מעטה בספרות המשפטית הישראלית, למעט מאמר בודד של טליה איינהורן שפורסם לפני כעשרים שנה.¹⁰

סעיף 56 לאמנת האג מ-1907 קובע:

⁸ אמנה בדבר הדינים והמנהגים של מלחמה ביבשה לרבות תקנות בקשר לדיני ומנהגי המלחמה ביבשה (נחתמה בהאג, 1907).

⁹ אמנת בדבר הגנת נכסי תרבות בעת עימות מזוין (האג 1954) (להלן: "האמנה בדבר נכסי תרבות" או "האמנה").

¹⁰ טליה איינהורן "התקשרות בהסכמים בינלאומיים ומדיניים – הדין המצוי אינו רצוי" המשפט ג 367 (1996).

הלאמה והעלמה תרבותית

”רכושם של הרשויות המקומיות ושל מוסדות דת, צדקה, חינוך, אמנות ומדע, ואפילו הם רכוש המדינה, ינהגו בהם כברכוש פרטי. כל תפיסה, השמדה או גרימת נזק במתכוון למוסדות מסוג זה, וכן למצבות זכרון היסטוריות ליצירות אמנות ומדע הם אסורים, ואת העבריינים יש להעמיד לדין”.

למרות שאיינהורן מציינת בצדק כי בפועל הוראות אלו לא כובדו במידה רבה במהלך מלחמות העולם, ודאי שלא על ידי הנאצים בימי מלחמת העולם השנייה, היא מציינת במפורש כי “ישראל איננה אמנם צד לאמנת האג מ-1907, ואולם כאמור התקנות נחשבות בעיקרן חלק מהמשפט הבינלאומי המנהגי בנוגע לדיני המלחמה. על כן, ככל שמדובר ברכוש פרטי או רכוש מוזיאונים, קיים איסור על הזתם ממקומם”.¹¹

הרקע ההיסטורי לחתימת האמנה מ-1954 נסקר בהרחבה על ידי המלומד Nahlik.¹² בהיסטוריה האנושית עד לדורות האחרונים היה ברור שכל מלחמה מלווה בגלי הרס וביזה, לרבות של הנכסים התרבותיים של הנכבש. למרות שבעידן ההשכלה של המאה ה-18 חל שיוני בתפישה זו, הדבר לא הפריע לצבא נפולאון לבזוז יצירות אומנות בשטחים שכבש ולהביאם למוזיאון הלובר בפריס, שבו נמצא רוב היצירות עד היום. אמנות האג מ-1899 ומ-1907 נועדו לעגן את העמדות של מדינות אירופה שרצו לראות את עצמן כנאורות (civilized) בכל הנוגע למעשים המותרים בזמן מלחמה, לרבות בהקשר של הגנה על יצירות תרבות ואומנות, וכך נכלל באמנה מ-1907 סעיף 56 האמור. אלא שמלחמות העולם הוכיחו שבסעיף זה אין די. כבר לפני מלחמת העולם השנייה, בשנת 1935, נחתמה בוויינגטון על ידי ממשלת ארצות-הברית ומדינות אחרות מיבשת אמריקה, הצהרה אזורית בדבר ההגנה על מוסדות תרבותיים ואומנותיים ומומנטים היסטוריים.¹³ הצורך באמנה התעורר נוכח הביזה העצומה שנעשתה על ידי הנאצים, ולאחר הקמת ארגון אונסק”ו בחסות האו”ם, אשר הגנה על נכסי מדע ותרבות היא בין מטרותיו העיקריות.

למרות שהאמנה מ-1954 לא שינתה את העקרונות הבסיסיים של האמנה מ-1907, היא הרחיבה מאוד את ההגנה על הנכסים התרבותיים המוגנים על ידיה. כך למשל, סעיף 18 לאמנה מדגיש כי הוא חל על כל סכסוך מזוין או על כיבוש מלא או חלקי, גם

¹¹ שם.

¹² Stanislaw E. Nahlik, *International Law and the Protection of Cultural Property in Armed Conflicts*, 27 HASTINGS L.J. 1069 (1976)

¹³ Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments (Roerich Pact) (Washington, 1935) <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/325?OpenDocument>

במקרים שבהם לא הוכרז במפורש מצב מלחמה. סעיפים 12 ו-13 לאמנה, בין היתר, הרחיבו מאוד את הגדרתם של הנכסים המוגנים (Cultural Property). סעיפים אלו אוסרים למעשה על הוצאתם של נכסי תרבות מוגנים מהשטח הכבוש או אף על הובלתם בתוך השטח הכבוש, למעט במקרים דחופים לשם הצלתם. סעיף I.3 לפרוטוקול הראשון לאמנה,¹⁴ קובע חובת השבה בתום מעשי האיבה (close of hostilities) של נכסי התרבות המוגנים שהוצאו מהשטח הכבוש בניגוד להוראות האמנה.

4. טעותם הראשונה של השופטים: מעמד ירושלים לעומת מעמד הגדה המערבית

הנקודה הראשונה המעוררת קשיים בפסק הדין, היא שהשופטים התייחסו למוזיאון ולכל אוספיו כמוסד שזיקותיו היחידות הן לעיר ירושלים. תחת הנחה זו, קל היה להם לפסוק בהמשך לפסיקה קודמת של בית המשפט, למשל בפרשת רבאח,¹⁵ כי הדין הישראלי חל בכל שטחי ירושלים לרבות שטחו של מוזיאון רוקפלר במזרחה. לכן כביכול, העברת האוספים ממוזיאון רוקפלר למתקנה החדש של רשות העתיקות במערב ירושלים, היא העברה מאתר אחד בירושלים הנמצא תחת ריבונות ישראלית לאתר אחר באותה עיר, הנמצא אף הוא תחת אותה ריבונות. ניתוח מעמדה של ירושלים, ובפרט מעמד מזרח ירושלים במשפט הבינלאומי, חורג מתחומה של רשימה זו. אציין רק כי קיימת מחלוקת משמעותית בנושא, שנסקרה בהרחבה, למשל, בחיבורה של רות לפידות.¹⁶ הלכה למעשה, רובה המובהק של הקהילייה הבינלאומית, לרבות האו"ם והממשל האמריקני, בעמדה שמזרח ירושלים מהווה שטח כבוש הכפוף לאמנת ז'נבה הרביעית.¹⁷ בית המשפט העליון הישראלי גם הוא אינו סבור ששטחי הגדה המערבית מעבר לגבולותיה המוניציפליים של ירושלים נמצאים תחת ריבונות ישראל. כאשר בית המשפט העליון דן לאורך השנים במעמדם של השטחים, הוא נמנע מלהכריע במעמדם המדיני-

¹⁴ הפרוטוקול נחתם במקביל לאמנה, באותו יום, 14.5.1954. ראו Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed conflict 1954 http://portal.unesco.org/en/ev.php-Nahlik.URL_ID=15391&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html מציין

כי הנושא נכלל בפרוטוקול נפרד בכוונה, כדי לאפשר למדינות שלא יהיו מעוניינות להסכים לחובת ההשבה לחתום על האמנה, אך לא על הפרוטוקול.

¹⁵ בג"ץ 256/01 רבאח נ' בית המשפט לעניינים מקומיים בירושלים (פורסם בנבו, 16.1.2002).

¹⁶ רות לפידות ויצחק זמיר פירוש לחוקי-היסוד, חוק-יסוד: ירושלים בירת ישראל (1999).

¹⁷ שם, בעמ' 44, וראו האסמכתאות שם.

הלאמה והעלמה תרבותית

פוליטי של השטחים. עם זאת, בית המשפט ציין שוב ושוב כי נקודת המוצא היא שמעמדם החוקי של השטחים הוא של שטח כבוש המוחזק בדרך של "תפיסה לוחמתית" לפי המשפט הבינלאומי, וכי אין לישראל ריבונות קבע. לכן, על יחסה של ישראל לאוכלוסייה הפלסטינית חלה אמנת האג והתקנות הנלוות לה.¹⁸ לפיכך, להבנתו, לשיטתו של בית המשפט העליון אמנת האג מ-1907, ואמנת האג מ-1954 חלות גם הן על שטחי הגדה המערבית.

כאמור, מקור רוב הממצאים במחסני מוזיאון רוקפלר הוא בגדה המערבית. הממצאים הובאו מהאתרים הארכיאולוגיים במהלך שנות ה-30 במטרה לרכז אותם במוזיאון בירושלים, שהייתה אז בירתה המנהלית הבלתי-מעוררת של ארץ ישראל המנדטורית. הבאת הממצאים לירושלים בוצעה בדומה להבאת ממצאים ארכיאולוגיים לכל עיר בירה אחרת, כגון אתונה, קהיר או בגדד. ברוח האמנות שתוארו לעיל, מצב שבו רק עיר הבירה נכבשת או אף מסופחת למדינה אחרת (כפי שקרה לגבי מזרח ירושלים), לא יכול לשנות את מעמדם של ממצאים שמקורם מחלקים אחרים של המדינה, שכן באותו האופן שלטונות המנדט היו עשויים להחליט על הקמת מוזיאונים אזוריים, במקום המוזיאון בירושלים או נוסף עליו, בערים כדוגמת שכם, חברון וכדומה. בתרחיש כזה הממצאים מאתרים כגון סבסטיה, שילה ותל-פארה, היו נותרים עד היום במוזיאון בשכם, ולא סביר היה שרשות העתיקות הישראלית הייתה שוקלת את העברתם משכם למערב ירושלים.

גם איינהורן, שמאמינה שהשליטה של ישראל ביהודה ושומרון היא חוקית בהתאם למשפט הבינלאומי ואינה מהווה כלל כיבוש (זאת ברוח דוח ועדת אדמונד לוי),¹⁹ הניחה כי עשויה לקום חובת השבה של הממצאים הארכיאולוגיים הללו בהתבסס על התקדים של מצרים.²⁰ למעשה, המוטיבציה לכתיבת מאמרה של איינהורן, שנכתב בשלהי 1995 בתקופת המאבק של הימין בהסכמי אוסלו, הייתה להתריע על הדין

¹⁸ ראו, למשל: בג"ץ 2056/04 מועצת הכפר בית סוריק נ' ממשלת ישראל, פ"ד נח(5) 807 (2004); בג"ץ 2150/07 אבו צפייה נ' שר הבטחון, פ"ד סג(3) 331 (2009).

¹⁹ ראו, למשל: טליה איינהורן "מעמדם של שטחי יהודה ושומרון וההתיישבות בהם במשפט הבינלאומי" דיני מקרקעין והמשפט הבינלאומי ביהודה ושומרון 9 (הראל ארנון וחגי ויניצקי עורכים, 2013).

²⁰ איינהורן, לעיל ה"ש 10, בעמ' 376–377. איינהורן מניחה משום מה שהאמנה משנת 1954 אינה משקפת משפט מנהגי, אלא מחייבת רק את המדינות שחתמו עליה, ולכן מסיקה שהיא לא חלה על יחסי ישראל עם הרשות הפלסטינית, אלא רק על יחסי ישראל עם סוריה, קרי – על הממצאים הארכיאולוגיים שמקורם בגולן. לדעתי איינהורן טועה, שכן לאמנה היו שותפות 127 מדינות לרבות ישראל, וניתן לטעון (כפי שהיה סבור גם Nahlik), שהאמנה משקפת קודיפיקציה של דין מנהגי קודם עוד מימי אמנת האג משנת 1907.

בישראל המאפשר לממשלה להתקשר בהסכמים בינלאומיים הכוללים, בין היתר, השבתם של ממצאים ארכיאולוגיים שלשיטתה אינהורן מהווים "מורשת אבות". לסיכום, לאור הוראות המשפט הבינלאומי, היה על בית המשפט להתחשב במקורם של הממצאים שבמוזיאון רוקפלר ולא במקום הפיזי שבו הם מאוחסנים, מה גם שברור כי מקימי המוזיאון ראו בו מוזיאון על-לאומי או לפחות מוזיאון על-אתני, שנועד לכלל תושבי ארץ ישראל דאז, לרבות המוסלמים.²¹

5. הזכות התרבותית-קבוצתית לשמירת הממצאים הארכיאולוגיים

מעבר לשאלות בדבר הכיבוש וההתנהגות בזמן עימות מזוין, ברור שלפנינו, לפחות מתחת לפני השטח, עימות תרבותי-לאומי לגבי השאלה למי שייכים הממצאים הארכיאולוגיים המצויים במוזיאון רוקפלר, ובהיבט רחב יותר – למי שייכת המורשת ההיסטורית-ארכיאולוגית של ארץ ישראל כולה. מדובר בעימות שאינו חדש. אינהורן מציינת שכבר בשנת 1969 טענו מדינות ערב שהחפירות הארכיאולוגיות שביצעה ישראל בעיר העתיקה אינן חוקיות.²² עימות כזה אינו ייחודי לסכסוך הישראלי-פלסטיני. בעת פריצת העימות בין סרביה לקוסובו בשנת 1999, אשר גלש למלחמה של ממש שבה היו מעורבות מדינות ברית נאט"ו, היו מוצגים הממצאים הארכיאולוגיים החשובים ביותר מהמוזיאון הארכיאולוגי של פרישטינה בירת קוסובו, בתערוכה בבלגרד בירת סרביה. קוסובו ניהלה מערכה של שנים להשבתם של פריטים אלו לקוסובו, למרות שרובם הם ממצאים פרהיסטוריים מלפני 6,000 שנה, תקופה שקדמה להגעתם של השבטים שהיו לימים את האוכלוסייה הסרבית והאלבנית. בסופו של דבר רק הממצא החשוב ביותר, פסלון של אלה, הוחזר לקוסובו, זאת לאחר ששלטונות גרמניה נתקלו בו באקראי, כנראה במהלך ניסיון הברחה שלו, והוא אומץ כסמלה של בירת קוסובו.²³

²¹ יצוין, כי למרות שנושא זה לא הועלה כלל על ידי העותר, הרי שבמסגרת הסדר קבע עם הפלסטינים או אף הסדר ביניים עתידי, שיעסוק במעמדם של אוספי מוזיאון רוקפלר עצמם, צפוי שתבוצע הפרדה בין הממצאים שמקורם בשטחי מדינת ישראל (כדוגמת ממצאי תל-מגידו), לבין הממצאים שמקורם בשטחי הגדה המערבית. יש לקוות שממצאים שמקורם אינו ידוע יהיו נגישים לישראלים ופלסטינים כאחד, במוזיאון רוקפלר עצמו או באתר אחר בירושלים.

²² אינהורן, לעיל ה"ש 10, בעמ' 374.

²³ "Ancient artifacts found during German police raid returned to Kosovo", **The Associated Press** 22.2.2013 <http://www.ctvnews.ca/world/ancient-artifacts-found-during-german-police-raid-returned-to-kosovo-1.1167905>

הלאמה והעלמה תרבותית

רק בשנים האחרונות החלו מלומדים לעסוק בזכויות אדם תרבותיות. בישראל עסקו בנושא רק אורית פישמן-אפורי, אשר התמקדה בעיקר בהיבט של זכות האדם לזכות יוצרים,²⁴ וכן מיטל פינטו, אשר התמקדה בזכות התרבותית לשפה.²⁵ המקור הנורמטיבי העיקרי במשפט הבינלאומי לזכות האדם לתרבות הוא סעיף 15 לאמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות.²⁶ סעיף 15(1)(a) לאמנה קובע את הזכות (הסתומה למדי) של כל אדם "להשתתף בחיי התרבות" (Cultural life). פישמן-אפורי מציינת שהמחקר בנושא דל למדי,²⁷ ולטענתה מדובר כנראה בשילוב בין זכות פסיבית של גישה לתרבות ולנכסי התרבות, לבין זכות אקטיבית להבעה תרבותית עצמית. היא מציינת כמקור אפשרי את וועידת אונסק"ו שנערכה בנובמבר 1976, ואשר במסגרתה פורסמו, בין היתר, המלצות בדבר השמירה על "אזורים היסטוריים".²⁸ ההמלצות מגדירות אזורים היסטוריים ככאלה הכוללים אתרים ארכיאולוגיים מכל סוג, כוללות קריאה כללית לשמירה על אזורים היסטוריים, וכוללות קריאה לאפשר גישה לכל לאתרים כאלה, תוך שמירה עליהם.

בהיבט שונה מעט של הסוגיה דן מאמר שפרסמה לאחרונה Erin Genia.²⁹ Genia עסקה בזכותם של אמריקנים ילידים (אינדיאנים) על סביבתם ומורשתם, ובפרט לזכותם לפריטים התרבותיים וההיסטוריים שלהם, אשר מצאו את דרכם, לעיתים בכוח או שלא כדין, למוזיאונים. היא מציגה את לקיחת המוצגים למוזיאונים כחלק מתהליך הקולוניאליזם. בין היתר, היא סוקרת את המאבק של האמריקנים הילידים שהוביל לחקיקת NAGPRA (Native American Graves Protection and Repatriation Act), חוק פדרלי המחייב כל גוף ממשלתי פדרלי או גוף המקבל מימון פדרלי, לרבות מוזיאונים, להחזיר לאמריקנים הילדים "Cultural items" ואוסר, תוך קביעת סנקציות פליליות, הברחה וסחר בלתי-חוקי בפריטים כאלה.

²⁴ אורית פישמן-אפורי "זכויות תרבותיות וזכויות אדם: כלי לפיתוח מאוזן של זכויות היוצרים בישראל" **משפטים** לז' 499 (2007).

²⁵ ראו, למשל: מיטל פינטו "זכויות שפה, הגירה ומיעוטים בישראל" **משפט וממשל** י' 223 (2007).

²⁶ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות כ"א 31 (נפתחה לחתימה ב-1966).

²⁷ פישמן-אפורי, לעיל ה"ש 24, בעמ' 510.

²⁸ Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas UNESCO (November 26th, 1976) portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13133&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

²⁹ Erin M. Genia, *The Landscape and Language of Indigenous Cultural Rights*, 44 ARIZ. St. L.J. 653 (2012).

לענייננו, השאלה אפוא היא למי שייכים הממצאים הארכיאולוגיים מארץ ישראל בכלל ומהגדה המערבית בפרט. מדובר אמנם בשאלה תרבותית-לאומית, אך גם בשאלה בעלת משמעות כלכלית, שכן אתרים ארכיאולוגיים ומוזיאונים עשויים להיות מקור הכנסה משמעותי מתיירות. נכון להיום, רשות הטבע והגנים היא שמנהלת את האתרים הארכיאולוגיים ביהודה ושומרון,³⁰ אשר נמצאים כולם בשטח המסווג כשטח C, ולמעשה לפלסטינים אין גישה אליהם. לפני מספר שנים הכריזה הממשלה על פרויקט "אתרי מורשת לאומיים" ביהודה ושומרון, שמטרתו העיקרית היא ביסוס הנרטיב שהמורשת ההיסטורית-ארכיאולוגית בארץ ישראל כולה, לרבות בגדה המערבית, היא במהותה מורשת יהודית.³¹ ברור שזה הנרטיב שמקדם שר החינוך נפתלי בנט. העלון הרשמי של "גן לאומי שומרון – סבסטיה", אחד מהאתרים המרכזיים שנחפרו בתקופת המנדט שממצאיו מצאו את דרכם למחסני מוזיאון רוקפלר מושאי העתירה, מדגיש קודם כל את המורשת של "שומרון בירת ממלכת ישראל", ורק בהמשך את התקופה הרומית (ימיו של הורדוס שבנה מקדש לקיסר רומא ושינה בהתאם את שם העיר לסבסטיה).³² זאת למרות שהתקופה הישראלית המקראית היא למעשה רק אחת השכבות באתר, כאשר השכבה הראשונה היא שכבה כנענית, ואילו הממצאים המאוחרים ביותר הם צלבניים, ובהמשך המקום הפך לכפר פלסטיני.

הקורא אולי עשוי לדחות מכל וכל את ההשוואה בין דחיקת המורשת הארכיאולוגית וההיסטורית הלא יהודית בארץ ישראל לדחיקת מורשתם של האמריקנים הילידים, אך בפועל רשות העתיקות ורשות הטבע והגנים מקדמות בעיקר את המורשת היהודית, וזו באה על חשבון המורשת הלא יהודית ועל חשבונם של התושבים הפלסטינים עצמם. לפי דוח של ארגון "עמק שווה", הדבר בולט במיוחד באתר נבי סמואל, אתר שהשרידים היהודיים שבו הם זניחים.³³ באתרים רבים בארץ ישראל ניתן כאמור לזהות שכבות רבות, כאשר השכבות של תקופת בית ראשון ותקופת בית שני הן רק בגדר שכבה אחת מני רבות. כך גם הממצאים המרשימים מתל-מגידו, המוצגים עד היום דווקא במוזיאון

³⁰ ראו תוצאות חיפוש גנים ושמונות טבע באזור יו"ש באתר האינטרנט של **רשות הטבע והגנים**

www.parks.org.il/ParksAndReserves/Pages/ResultCampsite.aspx?Area=%d7%99%d7%95%d7%a9&TextLike=&From=ParksReserveSearch

³¹ "פרויקט 'אתרי מורשת לאומיים' בגדה המערבית – חשיבות ארכיאולוגית ומשמעות פוליטית" **עמק שווה** alt-arch.org/he/heritage_heb

³² גן לאומי שומרון-סבסטיה **רשות הטבע והגנים** www.parks.org.il/ParksAndReserves/sebastya/DocLib1/sebastia_heb.pdf

³³ "נבי סמואל – סיפורו של כפר השבוי בגן לאומי" **עמק שווה** alt-arch.org/he/nabi-samuel-national-park_heb

הלאמה והעלמה תרבותית

באוניברסיטת שיקגו (ולא במוזיאון רוקפלר), הם מוצגים כנעניים אליליים ולא מוצגים מתקופת המקרא.³⁴ לדעתי, העובדה שמדובר בממצאים מהתקופה הכנענית הקדומה ולא מתקופת בית ראשון, לא מוציאה את הממצאים האלה מכלל המורשת ההיסטורית ארכיאולוגית של ישראל, ויש להצטער שהבריטים אפשרו את הוצאתם מהארץ. באופן דומה, יש להניח שכלל הממצאים המאוחסנים במחסני מוזיאון רוקפלר מתייחסים לכלל התקופות של ארץ ישראל. גם ממצאים מתקופת בית ראשון ומתקופת בית שני לא ניתן לנכס אוטומטית למדינת ישראל, רק משום שהיא מתימרת להיות ממשיכתן של הממלכות מתקופות אלו. זאת, לא רק משום שהדבר כאמור מנוגד לאמנות הבינלאומיות, אלא משום שהדבר מנוגד לנוהג הקיים כיום בעולם. כך, למשל, הממצאים המרשימים ביותר במוזיאון הארכיאולוגי של אנטליה בטורקיה, הם פסלים ממקדש רומי שנבנה על חורבות מקדש יווני, מהעיר הרומית פרגה, שהייתה ממוקמת סמוך לאחד מפבריה של אנטליה.³⁵ ברור שיוון או איטליה לא יטענו שהממצאים שייכים להן ולא לטורקיה, רק משום שהן רואות את עצמן כממשיכות הציוויליזציות הקדומות של יוון העתיקה ורומי, ואילו הטורקים הגיעו לאזור ממרכז אסיה רק בשלהי ימי הביניים. כך כאמור גם קוסובו, רואה את עצמה כבעלתם של ממצאים נאוליתיים (מתקופת האבן החדשה) שהתגלו בשטחה. המסקנה אפוא היא, שלפלסטינים קיימת לפחות זכות תרבותית שווה לזו של הישראלים בממצאים שבמוזיאון רוקפלר, זאת בהנחה, שכאמור מקובלת במשפט הבינלאומי, שיש להם זכות טריטוריאלית בשטחים שבהם ממצאים אלו נמצאו.

6. טעותם השנייה של השופטים: בין ספרייה לארץ ישראל ושכנותיה לבין עתיקות ישראל

הניתוח שערכתי בפרק הקודם מוביל לקושי השני בפסק הדין. עד כדי כך השופטים התעלמו מהסוגיה, כך שקושי זה הוא מובלע בלבד. הטעות היא שהסמכת רשות העתיקות בחוק, לניהול ספרייה לארכיאולוגיה של ארץ ישראל ושכנותיה, לא יכולה בשום פנים לפגוע בזכותם התרבותית של עמים ומדינות אחרים, שכניה של ישראל, לשמירת הממצאים הארכיאולוגיים שנמצאו בשטחיהם, זאת בהתאם לניתוח לעיל.

³⁴ ראו לעיל ה"ש 4.

³⁵ The Gallery of the Perge Theatre Antalya Museum
www.antalyamuzesi.gov.tr/en/the-gallery-of-the-perge-theatre

כאמור, זכות זו היא רחבה יותר מהזכות מכוח המשפט הבינלאומי ההומניטרי של כל מדינה, לשמירה על הממצאים הארכיאולוגיים שבשטחה גם בעת כיבוש זר. השופטת אסתר חיות ציינה את הסמכויות הרחבות שניתנו לרשות העתיקות בסעיף 5(ב) לחוק רשות העתיקות, לרבות "ניהול ואחזקה של ספריה מדעית לארכיאולוגיה ולהיסטוריה של ארץ ישראל ושכנותיה", זאת בניגוד להסמכה הכללית בסעיף 5(א) לחוק, שלשונה "לטפל בכל עניני העתיקות [...] בישראל". ברור שההסמכה בחוק לא הייתה אמורה להיות בניגוד להוראות המשפט הבינלאומי, או שלפחות יש לפרש אותה בהתאם לחזקת ההתאמה בין המשפט הבינלאומי למשפט הפנימי הישראלי.³⁶ כפי שאין לרשות העתיקות סמכות לטפל בעתיקות מירדן או ממצרים, אין לרשות העתיקות סמכות לטפל בעתיקות משטחי הגדה המערבית. ככל שהקצינים הרלוונטיים בצה"ל החליטו להיעזר בנסיונם המקצועי של אנשי רשות העתיקות לטיפול בעתיקות בשטחי הגדה המערבית, הם עדיין עשו זאת מתוקף דיני התפיסה הלוחמתית ואמנת האג לטובתם של תושבי הגדה המערבית, שרובם הם אזרחים מוגנים, כמשמעם באמנת האג.³⁷

ברור שכוונת הוראות הסעיף בעניין "ניהול ואחזקה של ספרייה מדעית" הייתה לאפשר את המשך ניהול הספרייה הקיימת עוד מימי המנדט ותו לא, ולא להקנות סמכות כלשהי לרשות העתיקות לגבי עתיקות הגדה המערבית או המדינות השכנות. ככל שיש בספרייה ספרים ועתיקות שמקורם במדינות אחרות, עשויה להיות למדינות אלה זכות לתבוע את השבתם. מהסעיפים שציינתי לעיל, בכפוף להוראות המשפט הבינלאומי, עולה שרשות העתיקות רשאית לנהל את הספרייה, כמו את יתר האוספים במוזיאון ווקפלו, כנאמן בלבד, עד להשגת הסדר קבע בין הישראלים לפלסטינים. לפריטי הספרייה אין עדיפות על יתר הפריטים שבמוזיאון, ולכן צודק ארגון "עמק שווה", כי ראוי שרשות העתיקות תשמור על הסטטוס קוו בנוגע לכלל הפריטים, שכן פיצול האוספים או הספרייה עלול להקשות עליה לעמוד בהתחייבויותיה בהתאם למשפט הבינלאומי. החשש הוא שרשות העתיקות מחזיקה בפועל במונופול על הטיפול בכלל עתיקות ארץ ישראל (על כל חלקיה, לרבות הגולן). נראה שהמחוקק ניסה, ובית המשפט

³⁶ ראו, למשל: ע"פ 3112/94 אבו-חסן נ' מדינת ישראל, פ"ד נג(1) 422, פס' 9 לפסק דינה של השופטת דורנר (1999).

³⁷ בהקשר זה, לא ניתן להתעלם מהממדים הלאומיים-פוליטיים של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ומעמדותיו של בית המשפט העליון לגבי דרך הפרשנות הראויה של דיני התפיסה הלוחמתית והוראות אחרות של המשפט הבינלאומי ההומניטארי, אל מול האיום שנספק מצד הפלסטינים המהווים את רוב האזרחים המוגנים תושבי הגדה המערבית. ראו הדיון בפרק ז' להלן, וכן, למשל: בג"ץ 7052/03 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006); בג"ץ 769/02 הועד הציבורי נגד העינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד סב(1) 507 (2006).

נתן לכך הכשר, למנוע בכל מקרה ויתור כלשהו על כל הממצאים שהגיעו לידי רשות העתיקות, ממצאים שרובם נחשבים בגדר "מורשת אבות" כהגדרתה של איינהורן, ללא תלות במקורם או באתר הגיאוגרפי המדויק שבו נמצאו.³⁸

7. ההשלכות על עתיד הסכסוך הישראלי-פלסטיני

פסק הדין לכאורה לא מתייחס כלל להקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובפרט לאירועי האלימות שהתרחשו בשנה האחרונה בירושלים, חלקם מאות מטרים ספורים ממוזיאון רוקפלר.³⁹ אולי דווקא משום כך מתקבל הרושם שפסק הדין ממשיך את המגמה הבעייתית של העשורים האחרונים, ודאי מאז האינתיפאדה השנייה, של יחסו של בית המשפט העליון בנוגע לשטחי הגדה המערבית, מגמה שמיכאל ספרד כינה "בין דילול משפטי לבדלנות שיפוטית".⁴⁰ דומה שאין נורמה במשפט הישראלי שקשה לתקוף באמצעות המשפט הבינלאומי, יותר מאשר האיחוד לכאורה של ירושלים (המעוגן כאמור בח"י: ירושלים בירת ישראל). בענייננו, ארגון "עמק שווה" ניסה לשווא לעמוד באתגר הקשה שבו דן ספרד במאמרו - לא רק לשכנע את בית המשפט העליון שמדובר בנורמה מנהגית, כדוגמת הנורמה האוסרת על העברתם של ממצאים ארכיאולוגיים אל מחוץ לשטח כבוש, אלא גם לפרוץ את "חומת המגן" שהמשפט הישראלי (ובפרט בית המשפט העליון) בנה לעצמו מפני המשפט הבינלאומי.⁴¹

בהקשר הנקודתי של מוזיאון רוקפלר, תוצאת פסק הדין אירונית במיוחד. ייתכן שהמבנה של מוזיאון רוקפלר הוא יחסית מיושן, אך ברור שהסיבה העיקרית למעבר של רשות העתיקות אל מערב ירושלים היא המצב הפוליטי-ביטחוני במזרח ירושלים. גם טרם פרוץ "אינתיפאדת היחידים" באוקטובר 2015, "מהומות" במזרח ירושלים לרבות בפתח המוזיאון ממש, היו מראה שכיח.⁴² המוזיאון כמעט אינו מתפקד ככזה. בגלל

³⁸ איינהורן, לעיל ה"ש 10, בעמ' 384.

³⁹ ראו, לדוגמה, ניר חסון ואח' "לוחמת מג"ב נהרגה בפיגוע בשער שכם בירושלים" **הארץ**, 3.2.2016 www.haaretz.co.il/news/politics/1.2840517.

⁴⁰ מיכאל ספרד "ליטיגציה בינלאומית בבית המשפט המקומי: בין דילול משפטי לבדלנות שיפוטית – תמונת מצב" **המשפט** ט 161 (2004).

⁴¹ שם. אני מחבר בין הטיעון שבעמ' 169 למאמרו של ספרד ובין הביקורת הנוקבת שבסוף מאמרו בעמ' 180.

⁴² ראו, למשל: אליק מאור "יום השנה ה-13 לאינתיפאדה: מהומות בשטחים וברושלים" **מגפון** 27.9.2013 megafon-news.co.il/asys/archives/178446.

מיעוט המבקרים, שעות הפתיחה מצומצמות ואף לא נגבים דמי כניסה.⁴³ המוזיאון מוקף בחומות, כמעט בגדר יעד מבוזר, וודאי שאינו נגיש לפלסטינים. מצב המוזיאון ותכניות המעבר של רשות העתיקות למערב ירושלים, מוכיחים למעשה שלמרות המצב המשפטי דה יורה שלפיו ירושלים היא עיר מאוחדת, הרי שהמצב דה פקטו הוא שונה, ומזרח ירושלים היא בגדר "עולם נפרד". סקירת המצב הקשה של מזרח ירושלים, לרבות ההזנחה והקיפות, חורגים ממסגרת רשימה זו.⁴⁴

בהקשר הרחב יותר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, למרות שהדברים בקושי נרמזים בפסק הדין, הרי ברור שההנחה המובלעת של השופטים היא שכיום אין צפי לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני ולהגעה להסכם קבע, כזה שיחייב את ישראל לעמוד בהתחייבויותיה בהתאם למשפט הבינלאומי גם במישור הממצאים הארכיאולוגיים.⁴⁵ להיפך, המגמה שמנחה בשנים האחרונות את מדיניות ישראל בנוגע לשטחי הגדה המערבית וגם את פסיקתו של בית המשפט העליון היא ההפרדה (החד-צדדית לכאורה) בין ישראל לפלסטינים.⁴⁶ פסק הדין שלפנינו למעשה מגבה את מדיניות רשות העתיקות "להגן" על כל האוספים הנחשבים כחלק מהמורשת הישראלית, ובכללם הממצאים שנחפרו בתקופת המנדט באתרים בשטחי הגדה המערבית (בעיקר על ידי ארכיאולוגים זרים). כאמור, לא נראה שהצורך הדחוף בהעברת הספרייה והאוספים למערב ירושלים נבע ממצבו הפיזי של בניין מוזיאון רוקפלר, אלא בעיקר מהמצב הביטחוני-פוליטי.

7. סיכום

פסק הדין בעתירתו של ארגון "עמק שווה", נגד העברת הספרייה הארכיאולוגית והאוספים מתקופת המנדט הנמצאים במוזיאון רוקפלר למבנה החדש במערב ירושלים, הוא לקוני במתכוון. גם בהנחה שהעותר לא ניסח היטב את טענותיו, כפי שהאשימה

⁴³ מוזיאון רוקפלר לארכיאולוגיה אתר מוזיאון ישראל www.imjnet.org.il/page_2182.
⁴⁴ ראו, למשל: חן משגב "חבל ארץ שלא נכנסים אליו כך סתם" העוקץ 4.2.2013 <http://www.haokets.org/2013/02/04/%D7%97%D7%91%D7%9C-%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%A9%D7%9C%D7%90-%D7%A0%D7%9B%D7%A0%D7%A1%D7%99%D7%9D-%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%95-%D7%9B%D7%9A-%D7%A1%D7%AA%D7%9D>; אמנון רמון וליאור להרס מזרח ירושלים – קיץ 2014 מציאות נפיצה והצעות למדיניות ישראלית (מכון ירושלים לחקר ישראל, 2014).
⁴⁵ בניגוד לציפיותיה של איינהורן במאמרה משנת 1995, ראו איינהורן, לעיל ה"ש 10.
⁴⁶ ראו ניב גורדון "על נדוניות וכלות: ניתוח מבני של הכיבוש הישראלי" סוציולוגיה ישראלית ט 271 (2008).

הלאמה והעלמה תרבותית

אותו השופט חיות בסגנונה הישיר ("העותר העלה טענות כוללניות"), הרי שבית המשפט התעלם במתכוון מהסוגיה העיקרית שהועלתה בעתירה: האיסור המנהגי במשפט הבינלאומי על הוצאתם של ממצאים ארכיאולוגיים אל מחוץ לשטח כבוש. ניתן לטעון שבמציאות החיים הנוכחית, של ישראלים ושל הפלסטינים, עתידם של ממצאים ארכיאולוגיים הנמצאים מזה למעלה מ-70 שנה במחסני המוזיאון אינו כה חשוב. בכל יום מתקיימת שגרת כיבוש, כמעט בכל יום יש פיגוע וכמעט מדי שבוע נהרגים אנשים משני הצדדים, כך שפוחת העניין בממצאים ארכיאולוגיים בני אלפי שנים. דווקא הפרשה שלפנינו מוכיחה את חשיבות הנושא. כאמור, רשות העתיקות, כאורגן הרשמי של מדינת ישראל המופקד על הנושא, משתמשת בממצאים אלו, כמו גם באתרים ארכיאולוגיים בגדה המערבית, ככלי פוליטי. חרף ניסון להחזיר את מוזיאון רוקפלר להיות מוסד בינלאומי ניטרלי הנמצא מחוץ לסכסוך הישראלי-ערבי (כפי שהתכוונו בזמנו הבריטים), ולהפוך את אוספיו לנגישים לכלל תושבי ארץ ישראל (במובנה המנדטורי), ישראלים ופלסטינים כאחד, מעבירה רשות העתיקות את האוספים לאתר במערב ירושלים אשר ימצא בשליטתה המלאה, ואשר יהיה בלתי-נגיש לחלוטין לפלסטינים. בכך מבקשת רשות העתיקות לקבע את המציאות שלפיה האוספים שייכים אך ורק לישראלים (היהודים), בהתאם לתפיסה שהמורשת ההיסטורית-ארכיאולוגית של ארץ ישראל כולה שייכת רק ליהודים, למרות שכאמור אתרים רבים (ואולי אף מרבית האתרים שנחפרו בתקופת המנדט) נמצאים בגדה המערבית, באזורים המיועדים להיכלל במדינה הפלסטינית.

כפי שהצגתי ברשימה זו, בשנים האחרונות יש עניין גובר בכל העולם בשאלה "למי שייכים" ממצאים היסטוריים וארכיאולוגיים. לשם כך הבאתי את דוגמאות מקוסובו ומארצות-הברית, אך יש דוגמאות אחרות רבות. חוק העתיקות קובע שהעתיקות שייכות למדינת ישראל,⁴⁷ והסדרים דומים קיימים במדינות אחרות, אך כפי שהראיתי אין בכך כדי לפתור את הבעיה הכללית, אלא למעשה רק להעבירה לתחומי המשפט הבינלאומי הפומבי. כפי שציין ספרד, למשל, הקפדה על נורמות המשפט הבינלאומי היא לצערנו תחום שבו ישראל לא מצטיינת בשנים האחרונות.⁴⁸ הסכנה הטמונה בכך, היא שאי-כיבודן של נורמות המשפט הבינלאומי בתחום הארכיאולוגי יתווסף לאי-כיבודן של נורמות אחרות בתחום זכויות האדם והמשפט הבינלאומי ההומניטרי.

⁴⁷ ס' 2 לחוק העתיקות, התשל"ח-1978.

⁴⁸ ראו לעיל ה"ש 40.